

Tożsamość a migracja

Opowieści o migracjach na godzinie wychowawczej

Anna Kawalska

klasy VI–VIII szkoły podstawowej i szkoła ponadpodstawowa

45 minut

Podczas lekcji uczniowie i uczennice poddadzą refleksji złożoność tożsamości, własnej oraz innych osób. Dowiedzą się, czym jest tożsamość osobista oraz społeczna. Zastanowią się, jakie aspekty tożsamości człowieka są trwałe, jakie zmienne oraz jaki wpływ na tożsamość może mieć migracja. Zajęcia są wstępem do kolejnej lub kolejnych lekcji, na których młodzież przyjrzy się doświadczeniom migrantów i migrantek. Spotkanie według scenariusza warto przeprowadzić przed obejrzeniem przez młodzież krótkich filmów CEO z serii „Opowieści o migracjach”, które są dostępne na stronie www.migracje.ceo.org.pl/filmy/opowieści-o-migracjach.

PYTANIA KLUCZOWE

- Czym dla mnie jest tożsamość?
- Jak odnoszę się do tożsamości swojej oraz innych ludzi?

CELE ZAJĘĆ

- rozumiesz, czym jest tożsamość
- potrafisz rozróżnić tożsamość osobistą oraz tożsamość społeczną
- rozpoznajesz, które elementy tożsamości są zmienne, które stałe oraz jaki wpływ na tożsamość człowieka może mieć migracja

ZAGADNIENIA

tożsamość osobista i społeczna, migracje

METODA PRACY	FORMY PRACY	ŚRODKI DYDAKTYCZNE I MATERIAŁY
praca z przedmiotami, dyskusja, pogadanka	praca indywidualna, praca w grupach, praca na forum	przedmioty należące do uczniów i uczennic, karteczki samoprzylepne, duże arkusze papieru, markery lub tablica i kreda

Wprowadzenie

5 minut

1. Powiedz uczniom i uczennicom, że na dzisiejszej lekcji będziecie rozmawiać o tożsamości. Na wstępie poinformuj osoby uczestniczące w zajęciach, że tożsamość to zbiór odpowiedzi na pytanie: Kim jestem? Jest wiele przejawów tożsamości. Człowiek może wyrażać to, kim jest, na różne sposoby.

Poinformuj uczniów i uczennice, że jest bardzo ważne, aby każda osoba czuła się na tych zajęciach bezpiecznie i miała poczucie, że jest szanowana przez innych. Umówcie się na następujące zasady współpracy:

- mówimy pojedynczo
- mówimy za siebie, w swoim imieniu (staramy się używać tzw. komunikatów „ja”)
- nie oceniamy siebie nawzajem
- bierzemy aktywny udział w zajęciach, ale mamy prawo do odmowy (każdy ma prawo odmówić odpowiedzi na jakieś pytanie)
- szanujemy siebie nawzajem.

Poproś, aby każda osoba uczestnicząca zajrzała do swojego plecaka, swojej torby i wybrała dwa przedmioty, które według niej pokazują, kim jest. Niech uczniowie i uczennice starają się wybrać przedmioty, które wskazują ważną dla nich część tożsamości. Jednocześnie zaznacz, by zdecydowali, co są gotowi pokazać innym osobom w klasie. Może się zdarzyć, że część uczestników i uczestniczek zajęć wybierze jako jeden z ważnych przedmiotów telefon – wówczas powiedz, aby się zastanowili, co konkretnie chcą pokazać: zainstalowane aplikacje, zdjęcia czy coś innego.

Praca właściwa

8 minut

2. **Kim jesteśmy? Jak widzą nas inni? Jak my postrzegamy inne osoby?**

Podziel uczniów i uczennice na trzyosobowe grupy lub pozwól im dobrać się dobrowolnie – wybierz sposób, który według ciebie zapewni klasie komfort pracy. Poproś, aby każdy położył przed sobą swoje przedmioty. Zadaniem dwóch pozostałych osób w grupie jest się przyjrzeć tym rzeczom i zastanowić: Kim jest ich właściciel/właścicielka? Zwróć uwagę, że pytanie brzmi: „Kim jest ta osoba?” (to uczennica, gracz itp.), a nie „Jaka jest ta osoba?” (dokładna, zamożna itp.).

Poinstruuuj uczniów i uczennice, by udzielili sobie nawzajem informacji, dokańczając zdanie: „Jesteś...”. Każda osoba po wysłuchaniu tego, co zostało o niej powiedziane, informuje, co sama chciała o sobie zakomunikować, wybierając owe dwa przedmioty. Niech zrobi to, dokańczając zdanie: „Jestem...”.

Poproś, aby na zakończenie tego doświadczenia uczniowie i uczennice porozmawiali krótko, na ile to, co chcieli przekazać, pokrywało się z tym, co odczytały na ich temat inne osoby, a na ile było to rozbieżne. Od czego to zależało?

7 minut

3. Zaprosz chętne osoby do podzielenia się na forum swoimi refleksjami z pracy w grupie. Następnie poproś o wskazanie, jakie odpowiedzi

padały na pytania: Kim jestem? Kim jesteś?, i zapisz je na tablicy. Określcie kategorie, do których się one odnoszą: hobby, płeć, rola społeczna itd.

Przeprowadź z uczniami i uczennicami krótką dyskusję na temat tożsamości, zadając im poniższe pytania:

- Czy zawsze tak samo odpowiadam na pytanie: Kim jestem? Od czego to zależy?
- Czy to, jak postrzegamy samych, same siebie i jak postrzegają nas inni, się różni?
- Czy tożsamość jest obiektywna czy subiektywna?

Podsumuj wypowiedzi młodzieży informacjami na temat tożsamości indywidualnej i społecznej. Powiedz, że w budowaniu tożsamości jest ważne zarówno widzenie swojej wyjątkowości, niepowtarzalności (tożsamość osobista), jak i przynależność do różnych grup, z którymi coś nas łączy (tożsamość społeczna). Co innego może być ważne dla nas, a co innego dla osób, które nas widzą (np. dla kogoś jest najważniejsze to, że jest graczem, a ktoś inny widzi w nim głównie dziecko, ucznia albo Polkę).

 Złożoność podawanych informacji dostosuj do wieku grupy, z którą pracujesz. Możesz się posłużyć informacjami z materiałów dydaktycznych *Tożsamość a migracje* na stronie www.migracje.ceo.org.pl.

 7 minut

4. Czy i jak zmieniamy się w czasie?

Poproś osoby uczestniczące w zajęciach, by cofnęły się pamięcią do czasów, gdy były w trzeciej klasie szkoły podstawowej (jeżeli pracujesz z młodzieżą z klas VI–VIII) lub gdy chodziły do szkoły podstawowej

(jeżeli pracujesz z młodzieżą ze szkoły ponadpodstawowej). Niech się zastanowią, co wtedy było dla nich ważne w określaniu samych siebie. Powiedz, aby wszyscy uczestnicy i uczestniczki zajęć pomyśleli, jakie dwa przedmioty ze swojego plecaka, swojej torby prawdopodobnie by wtedy wybrali, by pokazać, kim są. Niech zapiszą to na kartce.

Zapytaj uczniów i uczennice na forum: Czy wybralibyście wówczas te same, czy inne przedmioty? (Mogą głosować przez podniesienie ręki).

Zaproś klasę do refleksji oraz chętnych do podzielenia się na forum odpowiedziami na pytania:

- Pod jakimi względami jesteście tacy sami jak kilka lat temu?
- Jak się zmieniliście z czasem?
- Jak myślicie, czy tożsamość jest trwała, czy zmienna?
- Jakie aspekty naszej tożsamości pozostają niezmiennie, a jakie ulegają zmianie?

Podsumuj dyskusję na forum, zwracając uwagę na to, że tożsamość się kształtuje i może się zmieniać na przestrzeni czasu. Niektóre aspekty tożsamości nie ulegają zmianie (lub trudniej je zmienić), np. miejsce urodzenia, kolor skóry, płeć (tożsamość pierwotna). Inne (tzw. wtórne aspekty tożsamości, np. hobby) możemy zmieniać.

To, jak postrzegamy siebie i innych oraz jak jesteśmy postrzegani, zmienia się w czasie. Z wiekiem dojrzewamy, zmieniamy się fizycznie i psychicznie. Mamy różne potrzeby, na różne rzeczy zwracamy uwagę. Gdy jesteśmy młodszy, zwykle chcemy być bardziej podobni do innych, a z wiekiem większego znaczenia nabiera dla nas potrzeba oryginalności. Wciąż jednak liczy się przynależność – bycie w relacjach i w grupie. Chcemy, by nasza indywidualność i wyjątkowość były oceniane pozytywnie przez grupę.

Niektóre aspekty tożsamości mogą ulegać zmianie, np. zainteresowania. Z wiekiem zaczynamy też grać nowe role, np. zostajemy czyimś partnerem, partnerką, ojcem, mamą, wybieramy jakiś zawód lub kilka zawodów.

15 minut

5. Jaki wpływ na to, kim jesteśmy, ma to, gdzie mieszkamy?

Powiedz uczniom i uczennicom, że przyjrzą się teraz temu, co mogłoby się zmienić, gdyby wyjechali na dłużej do innego kraju. Poproś osoby uczestniczące w zajęciach, aby postarały się wczuć w to, co będziesz mówić, i nie rozmawiali w trakcie. Odczytaj na forum tekst wizualizacji ([załącznik nr 1](#)). Po zakończeniu symulacji porozmawiaj z uczniami i uczennicami o przedmiotach, które znalazły się u nich w plecaku, torbie w Indiach, i zadaj pytania:

- Jakie nowe, inne przedmioty znalazły się w waszych plecakach w Indiach?
- Jakie przedmioty, które macie dzisiaj przy sobie w szkole, szczególnie te, które wybraliście do ćwiczenia „Kim jestem”, zdecydowaliście się zostawić w waszym plecaku?
- Jakie przedmioty okazałyby się niepotrzebne w nowej rzeczywistości?
- Jakich przedmiotów by wam brakowało?
- Jakie przedmioty zmieniłyby dla was znaczenie?

Następnie zaproś klasę do refleksji i podzielenia się na forum odpowiedziami na pytania:

- Jak myślicie, gdybyście wyjeżdżali do innego kraju, jak by to wpłynęło na wasze poczucie, kim jesteście, waszą tożsamość?
- Co chcielibyście zachować?
- Co chcielibyście zaczerpnąć, wziąć z tej nowej kultury (język, zwyczaje itp.)?
- Co mogłoby wpłynąć na waszą decyzję? (Warunki w nowym miejscu: środowisko, stosunek mieszkańców nowego kraju do was...).

Odnieś wypowiedzi uczniów i uczennic do wiadomości o tym, jaki wpływ ma migracja na tożsamość migrantów i migrantek. (Możesz się posłużyć wypowiedziami dzieci migranckich z [załącznika nr 2](#), wybierać pomocne przykłady w trakcie dyskusji lub rozdać je młodzieży do przeczytania. Możesz też odnieść się do znanych tobie przykładów).

Migracja wiąże się z renegocjowaniem tożsamości. Dłuższy pobyt za granicą oznacza konieczność odpowiedzi na pytania: Czy chcę utrzymać w moim życiu obecność mojej kultury pochodzenia? Co chcę zachować? oraz: Czy chcę kształtować swoje życie według zasad nowej kultury? Co chcę przyjąć? Odpowiedzi na te pytania zależą z jednej strony od decyzji migranta, migrantki, ich preferencji, z drugiej duże znaczenie ma też postawa mieszkańców i mieszkanki nowego kraju. Zapowiedz, że na następnej lekcji lub następnych lekcjach będziecie dalej się przyglądać temu, jaki wpływ na tożsamość człowieka ma migracja i jakie strategie w sytuacji renegocjacji tożsamości mogą stosować migrantki i migranci. Będziecie mieli okazję obejrzeć film lub filmy, w których migranci i migrantki opowiedzą o swoich doświadczeniach.

www.migracje.ceo.org.pl/filmy/opowiesci-o-migracjach

Podsumowanie

3 minuty

6. Na zakończenie poproś, aby każda osoba w klasie dokończyła jedno wybrane zdanie:

- Z dzisiejszej lekcji zapamiętałam, zapamiętałem...
- Podczas dzisiejszej lekcji najciekawsze było dla mnie...
- Pytanie, jakie nasuwa mi się po dzisiejszej lekcji, to...

Jeżeli nie masz wystarczającej ilości czasu, poproś, aby każda osoba zapisała jedno zdanie na karteczce samoprzylepnej i przykleiła na tablicy. Następnie poproś, by wszyscy przeczytali, co napisali inni.

Propozycja dla osób chętnych

Niech uczniowie i uczennice w ramach dobrowolnej pracy domowej zastanowią się, czego chcieliby się dowiedzieć na temat migracji i jej wpływu na funkcjonowanie i tożsamość człowieka. Poproś, aby na następną lekcję przygotowali pytania, które chcieliby zadać migrantom i migrantkom, gdyby mieli taką okazję.

ZAŁĄCZNIKI:

- Załącznik nr 1 – **Materiał pomocniczy:** Wizualizacja
- Załącznik nr 2 – **Materiał pomocniczy:** Wypowiedzi dzieci z doświadczeniem migracyjnym o przedmiotach

Więcej materiałów na stronie internetowej programu: www.migracje.ceo.org.pl

Scenariusz powstał w ramach projektów „Historie i fakty o migracjach na XXI wiek” i „I am European: Historie i fakty o migracjach na XXI wiek” realizowanych przez Centrum Edukacji Obywatelskiej. Programy finansowane ze środków Unii Europejskiej i współfinansowane w ramach programu polskiej współpracy rozwojowej Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP. Treść wyraża wyłącznie poglądy autorów, autorek i nie może być utożsamiana z oficjalnym stanowiskiem Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP ani Unii Europejskiej.

„I am European: Historie i fakty o migracjach na XXI wiek” jest częścią programu DEAR (The European Commission's Development Education and Awareness Raising Programme), który wspiera projekty angażujące społeczeństwo Unii Europejskiej w globalne zagadnienia rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego. Poprzez finansowanie programów takich jak „I am European: Historie i fakty o migracjach na XXI wiek” DEAR promuje uniwersalne wartości, m.in. wolność, demokrację, praworządność oraz umożliwia obywatelom i obywatelkom Europy włączenie się w globalny rozwój. Program DEAR finansuje około 30 programów w krajach członkowskich UE. Projekty te przyczyniają się do zwiększenia zrozumienia i zaangażowania Europejki i Europejczyków w kreowanie pozytywnych zmiany społecznych zarówno na poziomie lokalnym, jak i międzynarodowym. Działania DEAR wspierają również pracę UE na rzecz realizacji Celów Zrównoważonego Rozwoju.

Scenariusz *Tożsamość a migracja* jest dostępny na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa 4.0 Międzynarodowe. Pewne prawa zastrzeżone na rzecz Centrum Edukacji Obywatelskiej. Utwór powstał w ramach programu polskiej współpracy rozwojowej realizowanej za pośrednictwem Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP i Unii Europejskiej w roku 2020. Zezwala się na dowolne wykorzystanie utworu, pod warunkiem zachowania ww. informacji, w tym informacji o stosowanej licencji, o posiadaczach praw oraz o programie polskiej współpracy rozwojowej i Unii Europejskiej.

Więcej o wolnych licencjach: <http://creativecommons.pl>.

ZAŁĄCZNIK NR 1

Materiał pomocniczy: Wizualizacja

Usiądź wygodnie, zamknij oczy lub spójrz w podłogę przed sobą (nie na inne osoby). Weź dwa głębsze oddechy, wdech i wydech, wdech i wydech. Wyobraź sobie, że wyjeżdżasz do Indii na dłuższy czas. Nie wiesz, jak długo tam zostaniesz, może kilka miesięcy, może kilka lat. Teraz wyobraź sobie, że mieszkasz w Delhi, stolicy Indii, już od jakiegoś czasu. Idziesz właśnie do szkoły, chodnikiem obok ruchliwej ulicy, po której jeżdżą samochody, riksze i trzykołowe pojazdy, tuktuki. Idziesz wśród tłumu ludzi, jest gwarno, słyszysz pojedyncze słowa, które mówią do siebie mijający cię przechodnie – niektóre to słowa angielskie, czasem słyszysz język hindi. Gdy przechodzisz obok sklepików, niektórzy sprzedawcy witają cię, mówiąc *hello* lub *namaste*, i chcą zaprosić do środka. Przechodząc obok restauracji i ulicznych stoisk z jedzeniem, czujesz zapachy różnych potraw: świeżo usmażonych pierożków, samos, i ryżu z warzywami, czujesz aromat curry, kurkumy i innych przypraw. Jest gorąco, więc przystajesz na chwilę, by wyjąć z plecaka, torby wodę. Zobacz, co jeszcze się tam znajduje:

- Co masz ze sobą do jedzenia? Na drugie śniadanie w szkole?
- Jak wyglądają twoje podręczniki?
- Czy masz jakieś zeszyty?
- Jakie ważne dla ciebie przedmioty znajdują się w twoim plecaku?
- Czy masz ze sobą jakieś przedmioty, które zazwyczaj miałeś, miałeś ze sobą w szkole w Polsce?
- Czy jakichś przedmiotów w nim nie ma, a chciałabyś, chciałbyś, żeby w nim były?

Zamknij torbę. Policzę do trzech, a ty weź głęboki oddech, otwórz oczy i wróć do szkolnej sali.

ZAŁĄCZNIK NR 2

Karty pracy: Wypowiedzi dzieci z doświadczeniem migracyjnym o przedmiotach

CHUSTA

W Syrii noszenie chusty było dla mnie czymś naturalnym, wiele dziewczynek je nosi, są też takie, które nie noszą. W Polsce moja chusta budzi ciekawość – dużo osób się na mnie patrzy. Ostatnio niestety słyszę też nieprzyjemne rzeczy. Jeden pan powiedział do mnie w tramwaju: „Zdejmij z głowy tę szmatę”, przestraszyłam się. Niektóre koleżanki radziły mi, bym jej nie nosiła dla świętego spokoju, ale nie chcę tego zrobić, to ważna część tego, kim jestem.

Amina, 12 lat

DRUGIE ŚNIADANIE

Odkąd mieszkam w Anglii, na drugie śniadanie jem kanapkę z białym chlebem. W Polsce z takiego chleba robiliśmy tosty. Już się przyzwyczałam, ale czasami brakuje mi polskiego chleba. Ten, który kupowaliśmy w piekarni obok domu w Polsce, był zupełnie inny. Bardzo za to smakuje mi, gdy do kanapki wkładam chipsy – dużo moich kolegów i koleżanek tutaj tak robi. Mojej mamie nie bardzo się to podoba.

Kasia, 15 lat

RĘKAWICZKI

Nowość w moim plecaku to wełniane rękawiczki. W Sudanie jest ciepło i nigdy nie były mi potrzebne. W Polsce pierwszy raz zobaczyłem śnieg i doświadczyłem ujemnych temperatur. Na początku dziwnie było nosić rękawiczki, a szczególnie coś trzymać. Rzeczy łatwo się wyslizgują z rąk.

Ali, 17 lat

MUZYKA W TELEFONIE

Ubóstwiam muzykę. Mam jej dużo na telefonie. Lubię hip-hop, szczególnie francuski, bo wychowywałem się we Francji. Sam trochę nagrywam. Teraz mam w telefonie też trochę polskiego hip-hopu, ale średnio rozumiem słowa – mieszkam tu dopiero rok. Moi koledzy i koleżanki różnie reagują na moją muzykę, jedni mówią, że jest super, niektórzy się podśmiewają i udają francuski akcent. Mało moich kolegów i koleżanek rozumie, o czym są te kawałki. Czasem im tłumaczę, ale to nie to samo.

Louise, 13 lat